

NATUURFOCUS

Tijdschrift over natuurstudie en -beheer

JAARGANG 22 • N°2 • 2023 Maart | Juni | September | December
Retouradres: Natuurpunt • Coxiestraat 11 B-2800 Mechelen

bpost / PB-PP
BELGIE(N) - BELGIQUE

Kan je Chinese wolhandkrabben terugsturen?

Groene handhaving in Vlaanderen: **de bijzondere veldwachter**
Bruine zandoogjes en nectar • Niets koeler dan **bomen in je stad**

Groene handhaving in Vlaanderen: door de bomen het bos zien

Deel 1: Bijzondere veldwachter

Petra Vijncke

Bijzondere veldwachter, boswachter of natuurinspecteur: Vlaanderen telt maar liefst drie types gespecialiseerde professionals die zorgen dat de natuurreggeving (in brede zin) in Vlaanderen wordt nageleefd. Hun bevoegdheden, hun taken en de gebieden waar ze kunnen optreden zijn vaak aardig verschillend. Heel wat burgers zien dan ook door de bomen het bos niet meer als het op groene handhaving aankomt. Met een driedelige reeks loodsen we je doorheen de wereld van bijzondere veldwachters, boswachters en natuurinspecteurs. Deze eerste aflevering focust op bijzondere veldwachters.

Bijzondere veldwachter op je pad

Langs kleine wegen, in het bos of in open veld, langs een beek en zelfs in verstedelijkt gebied, het zou zomaar kunnen dat je plots een bijzondere veldwachter tegen het lijf loopt. De term 'bijzondere veldwachter' verwijst naar alle personen die zijn aangesteld op basis van het Veldwetboek, een oude federale wetgeving uit 1886. In wetgeving of in ambtelijke teksten kom je vaak andere benamingen tegen zoals domeinwachter, provinciale wachter, beëdigd jachtwachter, private boswachter, visserijwachter of private natuurwachter. 'Maar welke namen ook opduiken in decreten en wetten, ze verwijzen eigenlijk naar een en dezelfde functie, namelijk die van bijzondere veldwachter', aldus Benny Coulier, voorzitter van het VIBV (Vlaams Instituut voor de Bijzondere Veldwachter).

Die enigszins verwarrende naamgeving heeft de maken met de taken die een bijzondere veldwachter uitvoert voor zijn aansteller. Bijzondere veldwachters worden ingeschakeld en betaald door een particuliere (groot)grondbezitter of door een WBE (wildbeheereenheid) met een aaneengesloten jachtgebied, door een overheid of door een natuurvereniging. Het beoogde resultaat is telkens hetzelfde: de bijzondere veldwachter houdt een oogje in het zeil op het terrein van de aansteller.

'Maar de exacte doelstelling hangt af van de aansteller', aldus Joris Claerhout. Claerhout is consultant Natuurbeleving - Handhaving bij Natuurpunt en het aanspreekpunt voor een 25-tal bijzondere veldwachters in dienst van Natuurpunt. 'WBE's zullen vooral een veldwachter aanstellen om ervoor te zorgen dat er geen jachtmisdriften gebeuren op hun terrein. Een particuliere grondbezitter kan een veldwachter inschakelen om ongenode gasten van het terrein te weren en een provincie kan dat doen om de recreatie in een provinciaal domein vreedzaam

en met respect voor de natuur te laten verlopen', zegt Claerhout. 'Bij Natuurpunt stellen we vooral veldwachters aan om mensen te sensibiliseren. Onze handhavers zijn de ambassadeurs van onze gebieden en ze zetten sterk in op respectvolle omgang met onze bezoekers. Sterke communicatieve vaardigheden zijn daarbij essentieel, zeker wanneer bezoekers moeten worden aangesproken op ongepast gedrag. Afval hoort in de vuilnisbak, een hond hoort aan de lijn en roken in natuurgebieden is uit den boze. Mensen daarop respectvol aanspreken en sensibiliseren, dat is waar wij op willen inzetten met onze groene handhaving.'

Benny Coulier (VIBV) vult aan: 'Die sensibilisering is inderdaad bijzonder belangrijk, net als het bewaken van de rechten van de aansteller. Een aantal veldwachters helpt bovendien ook met het onderhoud van kleine landschapselementen of met het onderhoud in een natuurgebied of in bossen.' Maar wat bijzondere veldwachters allemaal gemeen hebben, is de liefde voor natuur. 'De meeste veldwachters hebben een grote kennis van de natuur en van het terrein in hun aanstellingsgebied. Ze zijn vaak trots wanneer ze deze kennis kunnen delen met bezoekers of passanten. Bij aardig wat mensen is de bijzondere veldwachter daarom best een bekend gezicht in het gebied', aldus Coulier.

Het verschil maken

Dirk Huyghe is een van die bekende gezichten. Drie tot vier keer per week loopt hij als bijzondere veldwachter zijn ronde in de Vinderhoutse bossen rond Gent, een natuurgebied dat eigendom is van Natuurpunt. Hij spreekt er in de oude boskern, die 35 hectare groot is, vriendelijk maar kordaat mensen aan die hun hond niet aan de lijn houden en wijst fietsers op het feit dat ze horen te fietsen op de daartoe voorziene paden. 'Ik vind het een meerwaarde dat ik op die manier iets kan betekenen voor de natuur, ook al zijn niet alle ontmoetingen met bezoekers even

Dirk Huyghe, bijzondere veldwachter in de Vinderhoutse bossen. (© Wim Dirckx)

gemakkelijk. Niet iedereen is gediend van het feit dat ik hen aanspreek omdat ze iets mispeuteren,' zegt Dirk. Na een carrière bij de voormalige rijkswacht besloot hij vier jaar geleden in te gaan op een oproep van Natuurpunt. 'Natuurpunt had het gebied toen net aangekocht en handhaving was nodig. Er waren nogal wat loslopende honden, mountainbikers die kriskras door het gebied reden en mensen die de beschermde delen van het gebied betraden. Sinds ik hier rondloop, is het aantal overtredingen fors gedaald. Mensen weten dat er handhaving is en dat werpt zo zijn vruchten af voor de natuur. Amper zeven honden-eigenaars op honderd worden hier nog betrapt met een loslopende hond. In andere natuurgebieden is dat vaak 30% of meer.'

Joris Claerhout (Natuurpunt) beaamt dat handhavers het verschil kunnen maken in de gebieden die in beheer zijn van de natuurorganisatie. 'Er is te weinig plaats in de Vlaamse natuur voor alle functionaliteiten. Natuurpunt levert grote inspanningen om natuur in Vlaanderen uit te breiden, met aandacht voor de natuurwaarden en om iedereen natuur te laten beleven. Waar mogelijk komen we daarbij zoveel mogelijk tegemoet aan de wensen en verwachtingen van onze bezoekers, maar dat levert, zeker met de versnipperde natuur in Vlaanderen, soms een spanningsveld op. Wandelaars, mountainbikers en ruiters: iedereen wil op zijn of haar manier genieten van de natuur maar soms botsen hun wensen of botst hun gedrag met hoe wij kwetsbare natuur willen beschermen. En wanneer dat laatste gebeurt, is het handig als je kan rekenen op wat wij groene handhaving noemen: iemand die een oogje in het zeil houdt en ingrijpt waar nodig.'

Het doen naleven van natuurregeling is een taak van de overheid en gebeurt bijvoorbeeld door boswachters en natuurinspecteurs, maar door een gebrek aan mensen en middelen bij de overheid zijn natuurbehoudsverenigingen soms verplicht om zelf de touwtjes in handen te nemen. 'Wordt een gebied erkend als natuurgebied, dan wordt daarbij een toegankelijkheidsregeling opgesteld. Die bepaalt welke recreatie mogelijk is. Daardoor kunnen heel wat mensen van mooie natuur genieten, terwijl we de draagkracht van dat gebied beschermen. Maar wanneer recreatie toch de natuurwaarden aantast, moeten we kunnen rekenen op groene handhavers. Zeker tijdens corona hebben we gemerkt hoe nodig dat was. De enige optie die we hebben om op

Vlaanderen telt ongeveer vijfhonderd bijzondere veldwachters die een oogje in het zeil houden. (© Hans Vandenbroecke)

Van aanstellingsakte naar handhaving op het terrein

Wil een aansteller een bijzondere veldwachter inschakelen om te handhaven in een bepaald gebied, dan gaat daar een aantal stappen aan vooraf. Zo moet eerst een aanstellingsakte worden opgemaakt door de aansteller. Na de opmaak moet de akte worden goedgekeurd door de diensten van de gouverneur, die hiervoor een achtergrondonderzoek laten uitvoeren door politie, door justitie en door het Agentschap Natuur & Bos. Eens de akte is goedgekeurd, moet ze nog bekrachtigd worden door de eedaflegging van de bijzondere veldwachter bij het vrederecht. Daar wordt de akte ook geregistreerd. Is dat allemaal achter de rug? Dan kan een bijzondere veldwachter aangesteld worden om een oogje in het zeil te houden door zijn aansteller, voor een duidelijk afgeijnd gebied of terrein zoals vermeld in de aanstellingsakte.

regelmatige basis te handhaven is het inschakelen van bijzondere veldwachters. Ze worden vergoed met een onkostenvergoeding en we stellen hen aan voor een bepaald gebied. In ons geval zijn dat welomlijnde gebieden van Natuurpunt en elke bijzondere veldwachter wordt toegewezen aan een eigen terrein. Bij Dirk gaat het concreet om de Vinderhoutse bossen. Hij kan en mag alleen daar optreden, want enkel voor dat natuurgebied werd hij aangesteld.'

Coulier vult aan: 'Dat klopt. Een bijzondere veldwachter is alleen bevoegd om op te treden wanneer de regels in zijn aanstellingsgebied niet worden nageleefd. Dat gebied wordt duidelijk omschreven in een aanstellingsakte opgemaakt door de aansteller. Het aanstellingsgebied kan zowel een natuurgebied, een jachtterrein of een provinciaal domein zijn, afhankelijk van waar en bij wie de bijzondere veldwachter ingeschakeld wordt.'

Officier van de gerechtelijke politie met beperkte bevoegdheid

Bijzondere veldwachters worden aangesteld voor een bepaald terrein, maar dat kan pas na een intensieve opleiding aan een politie school en na erkenning en benoeming door de provinciegouverneur. Deze erkenning laat toe dat een bijzonder veldwachter zich een 'officier van gerechtelijke politie (OGP) met beperkte bevoegdheid' mag noemen. Een veldwachter heeft als OGP aardig wat in de pap te brokken: hij kan overtredingen vaststellen, hij kan de identiteitskaart van een betrokkene opvragen en kan een proces-verbaal opstellen, net als een politie-inspecteur kan doen. Ook een huiszoeking uitvoeren of zaken in beslag nemen behoort officieel tot de mogelijkheden. Het 'beperkte' verwijst naar het feit dat de veldwachter alleen bevoegd is om overtredingen vast te stellen in zijn afgebakend aanstellingsgebied en dit door een reeks bijzondere wetten toe te passen. Die wetten zijn: het wetboek van strafvordering, het Veldwetboek (bescherming van eigendommen van welke aard ook), de boswetgeving, de jachtwetgeving, de natuurwetgeving, het soortenbesluit en de wet op de riviervisserij.

‘Maar eigenlijk hangt alles af van de aanstellingsakte’, aldus Benny Coulier (VIBV). ‘De inhoud van deze akte bepaalt de bevoegdheid van de bijzondere veldwachter. Vermeldt de aanstellingsakte enkel dat de jachtrechten te bewaken zijn, dan is de bijzondere veldwachter alleen bevoegd om op te treden tegen jachtmisdrijven (bijvoorbeeld stroperij) en kan hij geen overtredingen tegen het Bosdecreet of tegen de natuur vaststellen.’ Coulier haalt nog een ander voorbeeld aan: ‘Vermeldt de aanstellingsakte dat de bijzondere veldwachter toezicht moet houden op de eigendommen en de goederen van zijn aansteller, dan is hij bevoegd om op te treden bij bijvoorbeeld diefstal van veld- en bosgewassen, bij vernielingen en beschadigingen, bij het aanrichten van schade aan private wegen en gebouwen, bij vernieling van afsluitingen, bij brandstichting, enzovoort. Kortom, de inhoud van de aanstellingsakte bepaalt waartegen de veldwachter kan optreden en welke wetgeving hij kan inschakelen.’

Joris Claerhout vult aan: ‘Bij Natuurpunt schakelen wij veldwachters in om toezicht te houden op wat wij belangrijk vinden voor een bepaald gebied, zoals natuurbehoud. Onze veldwachters gaan vooral sensibiliseren maar worden niet ingezet voor de jacht of voor bestrijding van bepaalde diersoorten, zoals Reeën of invasieve Chinese muntjakken. Daarom dragen onze bijzondere veldwachters geen geweer, maar dat kan bij andere aanstellers en in andere gebieden dus wel het geval zijn. Het is een keuze die de aansteller maakt en die wordt weerspiegeld in de aanstellingsakte.’

500 veldwachters in Vlaanderen

Er zijn ongeveer 500 bijzondere veldwachters in Vlaanderen en even veel in Wallonië. Het grootste deel van de bijzondere veldwachters (40 %) wordt aangesteld om een jachtterrein te controleren op overtredingen door derden (bijvoorbeeld stroperij) en om de wildpopulatie te beheren. Een kleiner deel van de bijzondere veldwachters wordt aangesteld door lokale overheden of publieke instellingen (35 %) en terreinbeherende verenigingen (25 %) om te controleren op overtredingen. Vooral de laatste groep, waartoe

Hoe groot zijn de gebieden waar bijzondere veldwachters handhaven?

Hoe groot een handavingsgebied is, varieert sterk. Veel hangt af van de grootte van het terrein, de nood aan handhaving en de tijd die een bijzondere veldwachter kan vrijmaken. ‘Normaal mikken we bij Natuurpunt op 100 ha voor een bijzondere veldwachter, op 300 ha voor een tweede veldwachter in hetzelfde gebied en op 850 ha voor een derde bijzondere veldwachter om een oogje in het zeil te houden’, zegt Joris Claerhout. ‘Ik schat in dat bijzondere veldwachters gemiddeld rond de 100 tot 150 ha in toezicht hebben, maar in bepaalde gevallen zal dat gebied zeker groter zijn. We streven op termijn naar bijzondere veldwachters in minstens de helft van onze natuurgebieden, maar we kijken vooral naar waar het echt nodig en nuttig is om iemand in te zetten, naar hoe waardevol en oud een gebied is en of er problemen gemeld worden. Dat bepaalt of we inzetten op handhaving.’

Bijzondere veldwachters kunnen onder andere worden ingeschakeld door een overheid, natuurbeschermingsorganisatie of WBE. (© Hans Vandenbroecke)

ook Natuurpunt behoort, wint terrein want ‘steeds vaker worden bijzondere veldwachters aangesteld door natuurverenigingen’, zo staat te lezen op de website van het VIBV.

Hoe frequent een bijzondere veldwachter in het gebied rondloopt, hangt af van de afspraken met de aansteller. Dat geldt ook voor de verloning. Provincies hebben vaak meerdere voltijdse veldwachters in dienst die een oogje in het zeil houden. WBE's en particuliere grondbezitters kunnen eigen afspraken maken over hoe vaak een veldwachter op het terrein aanwezig dient te zijn. ‘Bij Natuurpunt bekijken we vooral de noden in een bepaald natuurgebied. Zijn er veel natuurovertredingen of is het gebied bijzonder kwetsbaar, dan zijn we sneller geneigd om een bijzondere veldwachter aan te stellen. We gebruiken daarvoor het vrijwilligersstatuut. Het aantal uren per week wordt besproken met de persoon in kwestie en met de lokale afdeling die de natuurgebieden beheert. Sommige mensen zijn met pensioen en kunnen heel wat tijd vrijmaken, maar andere veldwachters combineren hun handhavingstaak met een gezin of een hoofdjob. Concreet vragen we om minstens twee halve dagen per week aanwezig te zijn’, zegt Claerhout.

‘De exacte verhouding tussen het aantal mannen en vrouwen kennen we niet’, vermeldt Coulier (VIBV). ‘Maar we weten wel dat deze job een echt mannenbastion is. Vijftig jaar geleden waren er nog geen vrouwelijke veldwachters. Pas de laatste tien jaar kwam hier wat verandering in. Vrouwen vinden ondertussen stilaan de weg naar een functie als bijzondere veldwachter, en dan vooral bij natuurverenigingen of bij gemeenten en provincies. Maar er is nog werk aan de winkel want we spreken vermoedelijk nog altijd over een verhouding van 95% mannen en 5% vrouwen.’

Strak in het pak en (soms) gewapend

Een bijzondere veldwachter herken je van ver: hij draagt een donkergroene broek en een parka, trui, polo of een hemd met verstevigde schouderstukken, das en pet. De kleur is wettelijk

Bijzondere veldwachters hebben diverse taken. Ook vragen van bezoekers beantwoorden maakt soms deel uit van het takenpakket. (© VIBV)

vastgelegd in een KB om geen verwarring te creëren met andere handhavingsfuncties. Bovendien is het een manier om herkenbaar, zichtbaar en uniform te zijn. Ook het embleem met het opschrift Bijzondere veldwachter dat vastgestikt wordt op elk kledingstuk is wettelijk bepaald.

‘Je moet zorgen dat je herkenbaar bent als handhaver’, zegt Dirk Huyghe. ‘Mensen moeten weten door wie ze worden aangesproken. Ik ga daarom altijd op pad met mijn uniform en mijn legitimatiekaart.’ Bijzondere veldwachters moeten deze kaart op zak hebben wanneer ze hun functie uitoefenen. ‘Ik vind het geen probleem om mijn legitimatiekaart te laten zien aan bezoekers. Ik vraag hen soms ook naar hun identiteitskaart, dus ik vind het niet meer dan normaal dat ik ook mijn naam en functie bekend maak door mijn legitimatiebewijs te tonen.’

Over de wapendracht bestaan nog tal van misverstanden. ‘Heel wat mensen denken dat een bijzondere veldwachter altijd rondloopt met een geweer, maar dat is zeker niet het geval’, zegt Benny Coulier (VIBV). ‘Bijzondere veldwachters mogen in bepaalde situaties een jachtgeweer dragen, maar zoals eerder vermeld hangt alles af van de aanstellingsakte en de doelstellingen van de aansteller. Sommige aanstellers willen dat hun veldwachter gewapend is, bijvoorbeeld om wildsoorten te bestrijden. Voorwaarde daarbij is wel dat deze bijzondere veldwachters geslaagd zijn voor het jachtexamen en dus beschikken over een jachtverlof (vergunning, red.)’

Joris Claerhout (Natuurpunt) vult aan: ‘In gebieden van Natuurpunt dragen bijzondere veldwachters geen geweer bij zich. Dat bijzondere veldwachters bij andere aanstellers soms wel

gewapend zijn, heeft te maken met de historische context. Vroeger was een veldwachter een opzichter die een oogje in het zeil hield in jachtdomeinen en voor zijn jachttheer het terrein vrijwaarde van stropers of ongenode gasten. Bewaking hoorde dan automatisch bij het takenpakket, net als de wildpopulatie onder controle houden. Die invulling van de job bestaat vandaag zeker ook nog. De Hubertusvereniging plaatst bijvoorbeeld op haar website regelmatig oproepen voor de aanwerving van bijzondere veldwachters die de jachtdomeinen controleren. Deze veldwachters zijn soms gewapend omdat hun takenpakket daarom vraagt, maar er zijn ook steeds meer veldwachters die handhaven zonder wapen.’

Faunabeheerder of handhaver?

‘Door het takenpakket en de eventuele wapendracht zou je kunnen zeggen dat er haast twee types bijzondere veldwachters zijn’, stelt Claerhout. ‘Er zijn veldwachters die zich toeleggen op de klassieke invulling van de job en die een geweer dragen, maar er zijn ook ongewapende veldwachters die handhaven door bezoekers in de eerste plaats te sensibiliseren en te informeren. Het zou fijn zijn als de opleiding tot bijzondere veldwachter, georganiseerd door een politieschool, meer aandacht besteedt aan die diverse rollen en taken. Momenteel focust de opleiding vrij sterk op omgaan met gewapende weerstand, op huiszoekingen en op de jachtwetgeving, maar Natuurpunt is vragende partij om in de opleiding meer in te gaan op zaken als natuurbehoud, ecologische waarden, duidelijke communicatie en conflictvermijdend communiceren.’

Voormalig parlementslid Piet De Bruyn (N-VA) gaat nog een stap verder. Hij gelooft in een opsplitsing van het statuut van

bijzondere veldwachter waardoor twee types veldwachters ontstaan: een faunabeheerder/jachtopzichter en een handhaver/natuuropzichter. Om zijn vraag kracht bij te zetten, stuurde hij in 2020 een parlementaire vraag aan het kabinet van minister Demir. Het antwoord dat hij ontving, toont aan dat het kabinet overweegt om de werking van bijzondere veldwachters op het terrein te actualiseren. Het opsplitsen van het statuut in een faunabeheerder en een handhaver zou komaf kunnen maken met de moeilijke dubbele rol die bijzondere veldwachters moeten spelen. Nu is die dubbele rol problematisch, ofwel omdat sommige bijzondere veldwachters in het verleden al betrappt zijn op overtredingen van de jacht- en soortenbeschermingsregeling die ze geacht worden te controleren, ofwel omdat ze niet (durven) optreden tegen overtredingen van hun jachtheer, die ook hun werkgever is. Dat verklaart bijvoorbeeld een krantenkop als: Veldwachter betrappt op stropen in Kravaalbos.

Natuurpunt heeft begrip voor het standpunt van De Bruyn, maar vreest dat opsplitsen van het statuut voor meer onduidelijkheid op het terrein zal zorgen en tot mogelijke procedurefouten kan leiden. 'Door het statuut niet op te splitsen, maar enkel de opleiding aan te passen, kunnen de natuuropzichters leren van de jagers in de groep en vice versa. Wij geloven dus meer in kruisbestuiving. Voor ons is het vooral belangrijk dat de opleiding wordt geactualiseerd', motiveert Claerhout het standpunt van Natuurpunt.

Opleiding en toelatingsvoorwaarden

Bijzondere veldwachter word je niet zomaar: de toelatingsvoorwaarden zijn streng en zijn geregeld in een KB. Zo mag een veldwachter bijvoorbeeld niet jagen of vissen in het gebied waarvoor hij is aangesteld en is zijn functie niet combineerbaar met de functie van boswachter of natuurinspecteur bij het Agentschap Natuur & Bos. Bovendien mag hij geen lid zijn van de politie en geen politiek mandaat uitoefenen. Ook het volgen van de basisopleiding aan een politie school, een blanco strafblad hebben en slagen voor het examen zijn belangrijke vereisten. Een bijzondere veldwachter mag bovendien tot in de derde graad geen bloed- of aanverwant zijn van zijn aansteller. Voldoet een kandidaat aan alle voorwaarden in het KB en slaagt hij voor het examen, dan wordt hij erkend door de provinciegouverneur en kan hij aangesteld worden voor een gebied.

'Maar die aanstelling is een lang proces', zegt Joris Claerhout. 'Dat zou best wat vlotter mogen verlopen. Iemand die slaagt voor het examen wil graag zo snel mogelijk aan de slag op het terrein. Ook voor onze natuurgebieden is het positief als we snel groene handhavers kunnen inzetten. Maar door de administratieve malle molen lopen de erkenning en benoeming soms aardig wat vertraging op, al is er een duidelijk verschil merkbaar tussen de provincies. Het is jammer dat nieuwe, enthousiaste werkrachten daarbij soms ontmoedigd geraken.'

Om het enthousiasme warm te houden, schakelt Natuurpunt kandidaat-velwachters in als ambassadeurs van de natuurgebieden. 'Onze ambassadeurs zijn vrijwilligers die te herkennen zijn aan een T-shirt of trui van onze organisatie. Ze dragen mee zorg voor de natuur maar hebben geen

handhavingsbevoegdheid. Als ambassadeur leren ze een gebied kennen en leren ze goed communiceren met bezoekers. We hopen op die manier de tijd te overbruggen die nodig is om de erkenning en benoeming tot bijzondere veldwachter in orde te brengen.'

Ontvangt een bijzondere veldwachter zijn erkenning, dan geldt die voor vijf jaar. Om daarna verder aan de slag te blijven, moet de bijzondere veldwachter een bijscholing volgen en een verlenging van zijn legitimatiekaart aanvragen.

Van sensibiliseren tot verbaliseren

Worden er overtredingen vastgesteld, dan kan een bijzondere veldwachter een aantal instrumenten inschakelen. Belangrijk om weten is dat een bijzondere veldwachter buiten zijn aanstellingsgebied geen bevoegdheid heeft, zelfs niet wanneer hij feiten vaststelt. Als een OGP met beperkte bevoegdheid kan de veldwachter enkel optreden bij overtredingen in zijn aanstellingsgebied, vertelt Coulier (VIBV). 'Feiten die gebeuren buiten zijn aanstellingsgebied moet hij doorgeven aan de procureur des Konings, maar als veldwachter kan hij daartegen zelf niet optreden.'

Bij feiten die gebeuren in het aanstellingsgebied, heeft de bijzondere veldwachter wel bevoegdheid en kan hij kiezen uit een aantal instrumenten, afhankelijk van de ernst van de zaak en eventuele recidive. Besluit de veldwachter om een aanmaning uit te schrijven, dan wordt de overtreding opgenomen in een databank of registratiesysteem. Voor een wandelaar die niet op de wandelpaden blijft en daar de eerste keer voor wordt aangesproken, kan een aanmaning in principe al voldoende zijn. Beschouw dit als een soort alarmsignaal: loopt de bezoeker de volgende keer voor een gelijkaardig feit tegen de lamp, dan zal het niet langer bij een aanmaning blijven en wordt een VV of PV opgemaakt.

Een Verslag van Vaststelling (VV) wordt opgemaakt voor kleinere overtredingen, zoals wanneer een hond niet aan de lijn loopt, voor iemand die paddenstoelen plukt of voor een mountainbiker die door gevoelige zones van het natuurgebied fietst. 'Vroeger moesten we voor dergelijke kleinere inbreuken

Een bijzondere veldwachter dient zijn legitimatiekaart altijd op zak te hebben. (© Benny Coulier)

Dirk Huyghe – een oogje in het zeil in de Vinderhoutse bossen

Sinds Dirk Huyghe een viertal jaar geleden begonnen is als bijzondere veldwachter in de Vinderhoutse bossen heeft hij slechts een handvol PV's moeten opmaken. Hij maakte een 30-tal VV's op. Die bleken vooral nodig in de eerste jaren waarin hij actief was, maar ondertussen weten de bezoekers dat er regelmatig toezicht is. 'Ik ben vriendelijk als het kan, maar streng als het moet,' geeft Huyghe aan. 'Ik ben vooral gastheer, ambassadeur, aanspreekpunt en raadgever en ik merk dat 95 % van de mensen dat apprecieert. Preventie en ontrading werken beter dan repressief optreden, maar moet ik toch ingrijpen, dan gebeurt dat vaker met een schriftelijke aanmaning. In mijn geval gaat het om een 150-tal aanmaningen in de vier jaar dat ik hier rondloop.'

'Iemand die paddenstoelen plukt of zijn hond laat loslopen waar dat niet mag, kom ik vrij vaak tegen. Met echt zware casussen kreeg ik nog niet te maken in de Vinderhoutse bossen. Maar mocht dat toch gebeuren, dan moet ik wel degelijk ingrijpen.' Een aantal keer moest Huyghe optreden toen zwervers zich installeerden in het natuurgebied. 'Dergelijke situaties vragen dat je als veldwachter breder denkt. Gaat het bijvoorbeeld om daklozen, dan overleg ik met sociale diensten om te kijken of we samen tot een goede oplossing kunnen komen voor de betrokkenen. Soms gaat het dus om meer dan sensibiliseren of sanctioneren.'

'Er zijn wel wat uitdagingen, maar ik hou van mijn functie als bijzondere veldwachter en vind het fijn dat ik op deze manier een steentje kan bijdragen voor onze natuur,' zegt Huyghe. 'Ik vind het geen gevaarlijke job. Misschien dat de teken nog het grootste gevaar vormen. Ik ben de laatste vier jaar al ruim honderd keer gebeten, maar ondervond daar tot nu toe gelukkig geen last van.'

een PV opstellen, maar het federale parket had vaak niet de tijd en middelen om die zaken te behandelen. Het gevolg was dat veel geseponneerd werd. Om dat probleem de wereld uit te helpen, worden kleinere overtredingen nu als milieu-inbreuk ingedeeld en vastgesteld met een VV: kleinere feiten volgen op die manier niet langer het strafrechtelijke spoor maar worden naar een administratief orgaan gestuurd, namelijk de dienst Handhaving van het Departement Omgeving (Vlaamse Overheid). Juristen buigen zich daar over de casus en beslissen welke bestuurlijke sanctie aan de overtreding gekoppeld wordt. Vaak is dat een geldboete. Op die manier kunnen we toch paal en perk stellen aan overtredders,' aldus Dirk Huyghe. En die boetes zijn niet mals: voor zwerfvuil betaalt een overtreder 120 euro, voor fietsen en paardrijden waar dat niet mag betaal je tussen 120 en 180 euro (afhankelijk van de locatie) en voor een hond die niet aan de lijn wordt gehouden, hoest een overtreder al snel minimaal 95 euro op. Die bedragen worden trouwens verhoogd bij recidive, bij meer schade (bijvoorbeeld bij meerdere loslopende honden of bij vertrapte flora) of wanneer de overtreder agressie gebruikt.

Bij ernstigere overtredingen wordt nog steeds het strafrechtelijke spoor gevolgd. Deze overtredingen worden ingedeeld als milieu-misdrijf en ze worden vastgesteld met een Proces-Verbaal (PV). Kenmerkende voorbeelden zijn stroperij, illegale ontbossing, en overtredingen inzake kleine landschapselementen of inheemse vogelsoorten. 'In gebieden van Natuurpunt leidt gemotoriseerd verkeer op een plek waar niet gereden mag worden het vaakst tot ernstige overtredingen. Denk daarbij aan motorcrossers of aan jeeps die het gebied doorkruisen,' geeft Claerhout aan. Bij dergelijke misdrijven wordt niet gearzeld en maakt een bijzondere veldwachter een Proces-Verbaal op. Dat PV wordt aan het parket doorgestuurd, waarop de procureur beslist of hij de zaak zelf vervolgt, of het dossier voor administratieve afhandeling doorstuurt naar de dienst Handhaving van het Departement Omgeving.

'Ja, soms is het nodig om een stap verder te gaan,' aldus Joris Claerhout. 'Een aanmaning, VV of PV kunnen soelaas bieden als de situatie daarom vraagt, maar sensibilisering is in de meeste gevallen voldoende. Voor veldwachters die een andere aansteller dan Natuurpunt hebben en bijvoorbeeld een jachtterrein controleren, zullen de kaarten misschien anders liggen. Ik kan me voorstellen dat daar vaker PV's worden uitgeschreven.'

'Bijzondere veldwachters die in dienst zijn van openbare besturen en ook aangesteld werden als GAS-ambtenaar zijn trouwens ook bevoegd om GAS-boetes uit te schrijven. Provinciedomeinen maken van dat soort handhaving bijvoorbeeld vaak gebruik,' vult Coulier van het VIBV aan. Een dergelijke boete kan door een gemeente worden opgelegd voor inbreuken op het gemeentereglement. Het is een instrument om op lokaal niveau openbare overlast aan te pakken. Voorbeelden zijn het achterlaten van hondenpoep of afficheren op plekken waar dat niet mag.

Bijstand van politie of natuurinspectie

Bijzondere veldwachters hoeven er niet alleen voor te staan. Gaat het om een overtreding waarbij een bijzondere veldwachter oordeelt dat hij de zaak beter niet alleen behandelt, dan kan de lokale politie of natuurinspectie worden ingeschakeld. Dat is het zogenaamde recht van bijstand. Natuurinspecteurs nemen de zaak over en verbaliseren voor overtredingen op de natuurregelgeving. De lokale politie kan bijvoorbeeld helpen wanneer een overtreder weerstand biedt.

'Officieel mogen bijzondere veldwachters ook opsporen. Dat betekent dat ze huiszoeken kunnen uitvoeren. In de praktijk komt dat echter zelden voor. Casussen van die omvang moeten omzichtig worden aangepakt om geen juridische fouten te maken. Daarom is dit vaker de taak van natuurinspecteurs,' zegt Joris Claerhout. Dirk Huyghe bevestigt dat: 'Ik heb in die vier jaar dat ik werk als bijzondere veldwachter nog geen enkele zaak van die omvang gehad. En mocht dat wel het geval zijn, dan schakel ik zonder twijfel de collega's van natuurinspectie in. Hetzelfde geldt voor een inbeslagname. Ik mag dat officieel wel doen, maar ik heb het nog niet meegemaakt.'

Wat in de Vinderhoutse bossen wel al voorkwam, was een naaktloper. 'Tja, dat valt niet onder de natuurregelgeving. Die

Een bijzondere veldwachter herken je aan het uniform. Ook een trui met insigne maakt deel uit van het uniform. (© Benny Coulier)

man richtte geen schade aan aan de natuur en bleef netjes op de paden', zegt Dirk. 'Het enige wat je in dit geval als veldwachter kan doen, is een Proces-Verbaal van Inlichtingen opstellen en dat overmaken aan het parket en de lokale politie. Zij kunnen dan beslissen om al dan niet met dit voorval verder te gaan.'

'De samenwerking met de lokale politie zit op zich vaak goed, maar zou meer structureel ingebed mogen zijn', aldus Claerhout. Er zijn best goede voorbeelden te vinden van samenwerking, zoals in het Heuvelland, waar bijzondere veldwachters en lokale politie samen optraden tegen mountainbikers die in provinciale domeinen wandelaars in gevaar brachten, maar een volwaardige structurele samenwerking of structureel overleg is er niet. Soms ervaren we dat inspecteurs van de lokale politie niet goed weten wat de bevoegdheden zijn van bijzondere veldwachters. Ze zijn dan verbaasd te horen dat veldwachters ook een VV of PV mogen opmaken. Een nauwere samenwerking en meer overleg zouden deze euvels kunnen oplossen, maar ook in de opleiding van de politie kan meer aandacht besteed worden aan de bevoegdheden van diverse handhavingsfuncties, vermoed ik.'

Uitdagingen voor de toekomst – door de ogen van Natuurpunt

Dat de functie van bijzondere veldwachter uitdagend is, leidt geen twijfel. Burgers worden steeds mondiger en aanvaarden niet altijd dat ze terecht worden gewezen door een handhaver. 'Het is altijd wikken en wegen tussen wat wenselijk en wat haalbaar is', zegt Dirk Huyghe. 'Ik hield ooit een groep van zeven mountainbikers staande en voor ik het wist, was ik omcirkeld en begon een van hen aan mijn jas te trekken. Dan moet je kiezen: geef ik hen een aanmaning of VV, met als risico dat ik de situatie op de spits drijf? Kan ik de lokale politie of natuurinspectie tijdig inschakelen? Of zet ik mijn trots opzij en laat ik hen gaan met een mondelinge waarschuwing? Ik heb toen voor het laatste gekozen omdat de andere opties niet mogelijk waren. Maar de maatschappij verandert en mensen bieden vaker verbaal weerstand, dat is zeker. Goede communicatieve

vaardigheden en ervaring met conflicthantering om dreigende agressie af te bouwen, zijn daarom essentieel voor bijzondere veldwachters.'

Voor de toekomst liggen nog heel wat extra uitdagingen op tafel. 'De opleiding actualiseren is zeker wenselijk, net als het structureel samenwerken met de lokale politie. Beide zouden het imago van een bijzondere veldwachter ten goede kunnen komen. En ook de administratie omtrent de erkenning zou vlotter mogen verlopen', zegt Joris Claerhout van Natuurpunt. 'Maar misschien moet ook de financiering herbekeken worden: wij dragen als natuurvereniging de kosten voor handhaving in onze gebieden, terwijl dat eigenlijk een taak is van de overheid. En vergis je niet, dat kost wel wat. Wij zorgen voor de omkadering, betalen de gemaakte onkosten, de opleiding, de bijscholing en het uniform van elke veldwachter. Daarnaast zetten we nog in op extra opleidingen rond communicatie, conflicthantering en de juridische kennis van onze bijzondere veldwachters. Het kostenplaatje kan aardig oplopen. Willen we onze natuurgebieden beschermen, dan zou de financiering voor handhaving mijns inziens ook aangepast moeten worden.'

Los daarvan zorgen maatschappelijke trends voor stevige nieuwe uitdagingen. Wandelaars of fietsers die zich op plekken begeven waar dat niet mag en daarna hun route opladen op de app Strava, zorgen voor precedentes: de route blijft zichtbaar op de app en kan andere wandelaars of fietsers aansporen om hetzelfde parcours te lopen. 'We zouden die route moeten kunnen wissen, maar contact opnemen met Strava levert niks op: een groot Amerikaans bedrijf als Strava trekt zich van onze zorgen omtrent de natuur niks aan en laat die routes online staan, ook als ze pal door kwetsbare gebieden lopen. Dat maakt ons werk er niet makkelijker op,' zegt Claerhout. Met andere of kleinere spelers, zoals RouteYou en Komoot, valt vaak beter samen te werken. 'Ja, ik heb al gevraagd of ze bepaalde routes konden schrappen omdat die dwars door het gebied liepen, in de plaats van op de wandelpaden. En dat leverde resultaat op. Ook dat soort contacten en vragen vormt een deel van mijn takenpakket', aldus Dirk Huyghe.

Uitdagingen voor de toekomst – door de ogen van het VIBV

Coulier ziet als voorzitter van het VIBV nog een aantal bijkomende uitdagingen. ‘De oudere generatie bijzondere veldwachters stopt of bouwt de engagementen af. We hebben daarom nood aan gemotiveerde vervangers, bijvoorbeeld aan jongeren die zich willen engageren. Die zoektocht vraagt permanente inspanningen van onze kant, maar het zou ook helpen als de hoge inschrijvingskosten en de grote administratieve werklast herbekeken worden.’

Bovendien is het beroep van bijzondere veldwachter aan herwaardering toe. Die toont zich niet alleen in financiële erkenning, maar ook in waardering door de federale, Vlaamse, provinciale of gemeentelijke overheden. ‘Nauwer samenwerken is essentieel. We willen vaker rond de tafel zitten met overheden, natuurverenigingen, landbouwverenigingen of jachtverenigingen. Op die manier kunnen we de problemen van het terrein aankaarten en samen naar oplossingen zoeken. Belangrijk daarbij is dat de functie en de bevoegdheden van de bijzondere veldwachter niet elke keer opnieuw in vraag gesteld worden. We moeten nog te vaak uitleggen wie we zijn en wat onze bevoegdheden inhouden.’

In dat verband wijst Coulier ook op een hechtere samenwerking met het Agentschap Natuur & Bos en de lokale politie. Informatie kan efficiënter doorstromen en er mag gerust meer ingezet worden op gezamenlijke acties. ‘Bijzondere veldwachters zijn en blijven een onmisbaar radertje in het buitengebied. Politiediensten hebben niet de manschappen, de tijd of de middelen om veel aanwezigheid en toezicht te verzekeren. Bovendien kan je bijzondere veldwachters beschouwen als de lokale oren en ogen: ze kennen de plaatselijke actoren en kunnen daardoor vaak gemakkelijker rekenen op medewerking. Dankzij de inzet van bijzondere veldwachters, die op pad gaan bij weer en wind, overdag en ook ’s nachts, zijn onze bossen, natuurgebieden en landbouwzones niet langer een vrijstaat voor mensen met minder goede bedoelingen en kan een antwoord worden geboden op de groeiende druk op natuurgebieden.’

Coulier haalt aan dat ook justitie en vervolgende overheden hun steentje kunnen bijdragen. ‘Overtreders mogen niet het gevoel krijgen overal mee weg te komen. Dat leidt niet alleen tot straffeloosheid, maar het is ook weinig motiverend voor een bijzondere

Ook hen kan je tegenkomen: Natuurpunt ambassadeurs

Ben je op bezoek in een van de gebieden van Natuurpunt, dan kan je ook een ambassadeur tegen het lijf lopen. Dit is een vrijwilliger, te herkennen aan een T-shirt of trui van de organisatie. Ambassadeurs dragen mee zorg voor de natuur maar hebben geen handhavingsbevoegdheid. Ze kunnen overtreders aanspreken op hun gedrag maar kunnen geen aanmaning, VV of PV opmaken.

veldwachter. Die heeft het gevoel zinloos werk te verrichten wanneer een zaak door een gerechtelijke of vervolgende overheid niet wordt opgevolgd. Feedback over wat er met een vaststelling gebeurt, zou daarom zeker motiverend werken.’

‘En verder’, zo geeft Coulier aan, ‘moeten we ook inzetten op meer kennis over het beroep. Heel wat burgers, maar ook overheden, weten vaak niet goed wat de meerwaarde van een bijzondere veldwachter kan zijn. Nogal wat mensen zien ons als een relict uit het jachtverleden, maar dat idee mag dringend worden bijgesteld. Daar kan dit artikel alvast toe bijdragen.’

Wat kan je doen als burger?

Wat doe je als je als burger een natuurovertreding opmerkt? ‘Ik ga mensen zeker niet vertellen dat ze moeten ingrijpen of overtreders moeten aanspreken’, zegt Huyghe. ‘Dat kan verkeerd uitpakken en niet iedereen durft dat zomaar. Ik zou hen aanraden om het nummer 112 te bellen bij spoedeisende zaken of wanneer ze getuige zijn van een overtreding of misdrijf. De politie kan de zaak dan verder bekijken en indien nodig ook de natuurinspectie inschakelen. In de buurt van de Vinderhoutse bossen hebben een aantal bewoners en trouwe bezoekers mijn telefoonnummer. Als ze iets opmerken, weten ze dat ze me mogen bellen, maar ik besef dat je telefoonnummer prijsgeven niet wenselijk is voor elke bijzondere veldwachter. Je moet de eigenheid van je gebied en je bezoekers goed kunnen inschatten, denk ik.’

Nota: dit artikel is, om redactionele redenen, geschreven in de hij-vorm. Uiteraard zijn er ook vrouwen die de taak van bijzondere veldwachter uitvoeren.

DANKWOORD

Dit artikel kwam tot stand met de hulp van Benny Coulier (voorzitter VIBV), Hans van den Broecke (secretaris VIBV), Joris Claerhout (Consulent Natuurbeleving & handhaving, Natuurpunt Beheer), Dirk Huyghe (bijzondere veldwachter, Natuurpunt), Liesbet Cleynhens (Diensthoofd Beleving, Natuurpunt Beheer), Wim Slabbaert (lid Raad van Bestuur, Natuurpunt Beheer) en Hugo Abts (lid Raad van Bestuur, Natuurpunt Beheer en Natuurpunt vzw) en Liselot Ledene (docent natuurregelgeving, Natuurinvest, Inverde). We danken hen voor de input, redactie en bijsturing.

AUTEUR

Petra Vijncke werkt als wetenschapscommunicator bij het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO). Daarnaast is ze lesgever Communicatievaardigheden in de opleiding Natuurmanagement van Natuurinvest-Inverde.

CONTACT

E-mail: petra.vijncke@inbo.be